

Elu muundavad armastus ja surm

Inglise lavastaja Michael Pink tõi Eesti Rahvusballetis lavale klassikalise „Giselle'i“ mõtestatud uuslavastuse.

Eesti Rahvusballeti „Giselle“, koreograaf ja lavastaja Michael Pink, originaalkoreograafia autorid Jean Coralli ja Jules Perrot, helilooja Adolphe Adam, muusikajuht ja dirigent Mikk Murdvee, kunstnik Reili Evart, valguskujundaja Rasmus Rembel. Tantsivad Laura Maya, Marta Navasardjan, William Newton, Joel Calastar-Fisher, Jevgeni Grib, Marcus Nilson, Anna Roberta, Ami Morita, Nadežda Antipenko, Triinu Upkin, Vitali Nikolajev jt. Esietendus 5. ja 7. IV Estonia saalis.

HEILI EINASTO

„Giselle'i“ pealtnäha naiivses ja lihtsa koelises loos, nagu muinasjuttudeski, on mitu kihti ja sügavad elukogemused, mille õnnestunud lavastused ja rollilahendused nähtavale toovad. Kuuldes, et Estonias on kavas uus selle romantilise balleti tõlgendus ja nüüdisajastatud variant, olin skeptiline,¹ kuid Michael Pinki lavastus haaras kaasa ja veenis dramaturgilise läbitöötatuse ja loogilisusega, see on vaatatajale arusaadav ja usutatav. Tuttav klassikaline koreograafiline materjal on esindatud, kuigi kohati on seda loojutustuse huvides ringi tõstetud ja kannab uut sisu.

Kui Pinki algversioon Inglismaa Northern Ballet Theatre'is oli pealkirjastatud „Giselle 1940“, siis Estonia lavastuses on loobutud konkreetsest ajalis-geograafilisest viitest. Kavalehe getoteema lahtikirjutus ja sõjameeste mundrid viitavad küll Hitleri-aegsele Saksamaale, kuid kuna getod pole kahjuks seniajani kadunud ning samalaadseid mundreid kannavad teistegi riikide sõjaväelased, võib tegevus toimuda tänapäeval mõnes teises piirkonnas.

I vaatus. Kired getomüüride vahel. Lavastus ei ole avamängule ruumi jätnud, vaid hakkab kohe intensiivselt pihta: eesriide avanedes näeb õist suletud linnaplatsi müüri, mille lagunenu osast hüppab üle mees (Hilarion), ning kohe kõlavad ka lasud, et teda tabada. Näeme taskulampidega sõjaväevormis mehi teda asjatult otsimas – nii on vaataja ees kohe maailm rõhujate ja rõhutute, õigustega ja õigusteta inimestega. Esimesed on mustas mundris, teised lihtsates värvilistes rõivastes, G-tähega käeside nende staatust märgistamas.

Kohe lavastuse algul viidatakse Giselle'i nõrgale südamele: aidates emal käruna toimivat lapsevankrit trepist alla tõsta, hakkab tal pingutusest hetkeks halb. Siinkohal mainin, et Giselle'i südamehaigus on XX sajandi realistlike lahenduste leiutus, millele viidet alglibretost ei leia.

Seejärel kõnnib sisse mundris mees (Albrecht), kelle saabudes getoelanikud kiiresti eemalduvad. Üksi jäänud, võtab mees kiiresti vormi seljast ja paneb kotti, mille peidab sinnasamasse kummuli kasti alla, ning koputab Giselle'i maja uksele. Järgnevad stseenid on tuttavad vanast balletist nii dramaturgia kui ka koreograafia poolest: Giselle'i ja Albrechti õrn kurameerimine, Giselle'i häbelikkus ja soovimatus kohe liiga intiimseks minna, Hilarioni saabumine ja Giselle'ilt arupärimine ning sellele järgnev Albrechti ja Hilarioni sõnelemine, mis Pinki lavastuses jõuab füüsilise kähmluseni.

Ja siis, et tekkinud pinget leevendada, lahutatakse meelt: viulidaja võtab laval viisi üles, temaga liituvad tasapisi flööt, klarnet ja trompet (ning hiljem orkester lavaaugus), rahvas, sh ka Albrecht, Giselle ja Hilarion hakkavad muusika saatel laulma ja tantsima. Lavalt kõlav muusika ja laul mõjuvad spontaanselt ning nähtav muutub elavaks ja eluliseks. Tundub, et ka rühmatantsijatele on antud ülesanne luua tegelaskuju ja nii on kõik reaktsioonid üksikute etteastete koreograafia tõttu väga loomulikud, vahetud ja ehtsad. Albrecht, eriti William Newtoni kehastuses, mõjub selles seltskonnas samuti omana, nagu üks teiste seast.

Kuid romantilises balletis ei lase kuri saatus tegelastel õnne maitsta. Klassikalises „Giselle'is“ toob jahiking Albrechti kihlatu oma kaaskonnaga sellesse piirkonda, kus elab Giselle, ning puhkuseks teeb ta peatuse just Giselle'i maja ees. Pinki variandis pakub Albrechti kihlatule getoelu huvi – midagi sellist, mis viib inimesed loomaaeda – ning tema ohvitserist vend on valmis seda huvi rahuldama, pakkudes välja sõduritest saatjaskonnaga ringkäigu getos.

Klassikalise „Giselle'i“ Bathilde on lahke ja sõbralik aadlidaam (libreto järgi õnnistab Giselle II vaatus lõpus tema ja Albrechti liitu), Pinki lavastuses on aga tegu kõrgi ja julma naisega. Ta kohtleb Giselle'i kui eksootilist looma, tõmbab tal kampsuni seljast ning keerutab teda igast küljest – just nii on hinnatud orje ja vaadeldakse müügiks välja pandud kaupa. Bathilde laseb Giselle'il endale tantsida: jälle tekib mõtteseos orjalaevadega, kus kauba säilimise huvides orje sundtantsitati.

Kui Bathilde lahkub koos vennaga väljakult, üritavad getolased meeolu tõsta pillimänguga: kohale tiritakse klaver ning tasapisi läheb meel lustlikumaks, muusika paneb jala tatsuma. Olen kuulnud nurinat, et see pole tõepärane, mille peale kostaks – elu ei olegi sageli

tõepärane. Pealegi, ballett on ikkagi tinglik kunst ning tantsimine balletis ei pruugi alati tähistada tantsu: võib ju ka ette kujutada, et loetakse üksteisele luulet, räägitakse naljajutte või muud sellist. Pealegi annavad sellest, et raskest ja pingelistes olukordades nimelt nii tehakse, tunnistust paljud orjade, koonduelaagrite elanike ja sõjaaegade tunnistajate elulood.

Ja jällegi lööb sellesse rõõmutsemisse välk sisse: lapsed on mängides leidnud koti Albrechti peidetud asjadega. Nad panevad tema riided selga ja marsivad uhke sammuga suurte sekka, et oma avastust demonstreerida. Albrecht püüab seost asjadega eitada, Hilarion, kes on nagunii kogu aeg Albrechti valelikkuses kahtlustanud, tahab teda tõe tunnistama panna. Läheb rüseluseks, mille käigus läheb Albrechti kotist leitud püstol lahti ning pauk kutsub kohale sõdurid koos Albrechti kihlatu ja viimase vennaga. Edasine tegevus kulgeb jälle klassikalise rada pidi: Giselle saab teada, et Albrecht pole see, kellenä ta näis, ja et tal on kogu aeg olnud keegi teine. See teadmine koos varasemate vintsuste ja pingutustega on liiga suur vapustus ta niigi nõrgale südamele ning ta sureb.

Pinki lavastuses on Giselle oma nõrga südame tõttu algusest peale surmale määratud, küsimus on vaid selles, milline asjaolu saab määravaks. Siinne versioon rõhutab asjaolude jada: füüsilise pingutus ema abistades ja hiljem lõbutsedes, sundtantsimine sakste meelega, Albrechti identiteedi ja päris suhte avastamine põhjustavad sedavõrd tugeva šoki, et nõrk organism ei suuda sellega toime tulla. On sümboolne, et Giselle ei lähe hulluks, nagu mitmes klassikalises lavastuses, vaid tema meeltesegadus on südamevalust tekkinud vapustus, mille käigus aju ketrab sellega seotud sündmusi, mõtestades neid uue info valguses uutmoodi.

Giselle'i surm paneb Albrechti unustama kõik muu. Ta tormab neiu surnukeha juurde, pälvides sellega oma kihlatu venna ülima põlguse, Bathilde aga katkestab kihluse. Getoelanikud piiratakse sisse ning lava ette rulluv eesriide katkestab sündmused veelgi pingelisemal hetkel kui klassikalises versioonis.

II vaatus. Süümepiinad kalmistul. Tänapäevase lahenduse korral on teine vaatus kõvem pätkel kui esimene: toimub ju tegevus irreaalse ja reaalse maailma kokkupuutes, mis romantilises balletis on enesestmõistetav, kuid nüüdisteostes rõhutakse realismile. Pink on minu meelest ka siin leidnud

sobiva võtme. Nagu esimeseski vaatuses, ei kulutata ka teise vaatuses alguses avamängule aega, vaid eesriide avanedes näeme metsakalmistul istuvat Albrechti, kes plaskust aeg-ajalt punn-suutäie võtab. See, kas edasine tegevus toimub ainult tema meeltes ja mälus või on sel ka mingi ajaline järjestus, jääb lahtiseks.

Sõdurid ajavad Giselle'iga seotud getoelanikud metsakalmistule, kus nad pesuväele võetakse ja maha lastakse – et ilmuda viirastuslike süümepiinadena Albrechti meeltesse. Neimahiimulise vilide valitsejana Myrtha rolli täidavad loo loogikast lähtuvalt mitte vähem kättemaksuimulised Giselle'i ema ja Hilarion, kes olid varasurnud Giselle'ile kõige lähemal. Vilide tants on neoklassikalises võtmes uudiskoreograafia, kuid Albrechti ja Giselle'i duetid järgivad klassikalise tantsujoonist, mis sisuliselt toonitab Giselle'i ja Albrechti armastuse kestmist elu piire ületades. Giselle kutsus üles andestama ja lõpuks võidab tema armastuse vägi süümepiinade väntsutused. Albrecht on jälle üks ja kui eesriide kokku rullub, jääb lahtiseks, kas ta laseb end maha, nagu kavatses, või ei tee seda (lahendus sõltub rollilahendusest).

Teine vaatus kipub dramaturgiliselt esimesele alla jääma, osalt seetõttu, et on säilitatud klassikalise variandi armastajate *pas de deux*. Ka mitmed algvariandi elemendid on jäänud sisulise põhjendusega: kui liiliad traditsioonilises lavastuses viitavad puhtusele ja kaudselt ka neitsi Maarjale kui andestajale, siis praeguses variandis ilmuvad nad ei kuskilt ja jäävad butafoorseks kaunistuseks. Klassikalise lavastuse rist viitab kristluse lunastavale väele, sest Albrechti kaitseb ju risti, mitte Giselle'i armastuse vägi – nüüd ristil sisuline tähendus puudub. Nii on ka kellalöökidega: klassikalises lavastuses meenutati, et koidukiirte saabudes vilide vampiirlik jõud rauged ning nad peavad naasma hauda, siinses lahenduses selline sõnum puudub. Kuid 9. juuni etendusel, kus peosades Ketlin Oja ja William Newton, kulges ka teine vaatus ühe hingetõmbega – nii et kõik on esitajate veenvuses kinni.

Rollilahenduste värvikas palett.

Enne kui liikuda Albrechti juurde, kes on balleti pealkirjale vaatamata selle loo peategelane, peatun teistel rollidel.

Romantiline ballett esitab tavaliselt tegelaspaarid, kes esindavad erisuguseid nais- ja meestüpe. Kättesaamatut ihaleva kangelase vastandiks on asine ja asjalik mees, „Giselle'is“ kannab ta nime Hilarion (või nõukogude variantides